

2. Горбенко О.Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки : автореф дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О.Б. Горбенко – Кіровоград, 2010. – 24 с.
3. Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблеме образования? (теоретико-методологический аспект) / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня: реформы, нововведения, опыт. – 2006. – №8. – С 20 – 26.
4. Мозгальова, Н. Г. Змістове наповнення поняття "інструментально-виконавська підготовка" вчителя музики / Н. Г. Мозгальова. – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова [Текст] / [редкол. : Щолокова О. П. (голов. ред.) та ін.]. – К. : НПУ, 200- - . – (Теорія і методика мистецької освіти Сер.14). – Вип. 9 (14). – 2010. – 109 с.
5. Мозгальова, Н. Г. Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки : автореф дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Н. Г. Мозгальова. – К. 2002. – 18 с.
6. Олексюк О.М., Ткач М.М. Музично педагогічний процес у вищій школі / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. – К. : Знання України, 2009. – 123 с.
7. Полубоярина І.І. Проблема інтерпретації музичного твору в процесі професійної підготовки музично обдарованих студентів / І.І. Полубоярина // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – №1 (8). – С. 70-73.
8. Хлебнікова О. В. Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О.В. Хлебнікова. – К., 2001. – 200 с.
9. Цюлюпа Н.А. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: дис ... канд. пед наук: спец. 13.00.02 / Н.А.Цюлюпа. – К., 2009. – 236 с.
10. Ярова М.В. Підготовка майбутнього вчителя музики до інструментально-виконавської діяльності / М.В. Ярова // Педагогічний дискурс. – 2012. –№ 11. – С. 370-374.

УДК 378.016:[784:781]

Ха Ту

ПРОЦЕСУАЛЬНО-РІВНЕВИЙ АНАЛІЗ ЗДАТНОСТІ ДО САМОРЕГУЛЮВАННЯ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

В статтє представлен процесуально-уровневий анализ способности к саморегулированию будущих учителей музыки. В процессе вокальной подготовки студенты стремились к осознанию собственных действий и необходимости самоконтроля и саморегулирования учебной работы. Результаты проведенного эксперимента позволили выделить три уровня подготовленности студентов к саморегулированию, а именно: высокий, средний и низкий.

Ключевые слова: *процесуально-уровневий анализ, будущий учитель музики, вокальна підготовка, самоконтроль и саморегулирование.*

The article presents the analysis of process-level capacity for self-regulation of the future teachers of music. In the course of vocal training, students learn to understand their own actions and the need for self-control and self-regulation of academic work. The results of the experiment allowed to distinguish three levels of readiness of students to self-regulation, such as: high, medium and low.

Keywords: *process-level analysis, the future teacher of music, vocal pidgotovka, self-control and self-regulation.*

У контексті стратегічних завдань сучасної освітньої системи, окреслених у Законі про вищу освіту, визначальним напрямом є створення умов для формування самостійної особистості стосовно проблеми творчого саморозвитку й самовдосконалення, спрямованої на набуття таких особистісних якостей, що забезпечать її всебічний розвиток у навчально-

виховному процесі в мистецькому вищому навчальному закладі та адаптацію до умов реальної музично-педагогічної діяльності. З цієї позиції особливої уваги заслуговує процес саморегулювання студентів у процесі співацького навчання в інститутах мистецтв педагогічних університетів [2, 81].

Специфіка вокально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики привертає увагу як діячів музичної культури Китаю (Бай Шаожун, Ван Чаовень, Лі Фан, Лін Хай, Фан Дін Тан, Цзін Нань та ін.), так і музичних педагогів України (В. Антонюк, А. Болгарський, Л. Василенко, Н. Гребенюк, О. Коренюк, А. Мартинюк, Г. Падалка та ін.) Узагальнені результати музично-теоретичної думки свідчать про дбайливе ставлення до надбань вітчизняного вокального навчання, до традицій, до особистості, до засобів впливу на свідомість людини, до проблем виховання тощо.

Важливим показником міри оволодіння вокальними прийомами та ступенем їх усвідомленого виконавства є вміння рефлексивно аналізувати власну виконавську діяльність. Для визначення міри сформованості умінь студентів контролювати власні дії, психологічні процеси та особистий емоційний стан, на наш погляд, необхідним було першочергово з'ясувати ступінь розуміння можливостей самоконтролю та необхідних волевових якостей для цього процесу [1, 71]. З цією метою майбутнім учителям було запропоновано скласти перелік особистісних якостей, необхідних для здійснення самоконтролю за виконавською діяльністю у процесі майбутньої музично-педагогічної діяльності.

У процесі експериментальної роботи кожному із досліджуваних пропонувалося розучити вокальний твір з шкільного репертуару, визначаючи при цьому художньо-виконавські труднощі у практичній роботі та шляхи їх подолання. Студентам необхідно було реагувати на мінливу педагогічну ситуацію, керувати нею, регулювати виконавську діяльність вокаліста та рефлексивно осмислювати власні дії.

Для розучування пропонувалися такі хорові твори з шкільного репертуару: «Цвіт землі» музика О. Злотника, слова М. Сингаївського; «Пшениченька» музика О. Білаша, слова Д. Павличка; «Веселка» музика М. Степаненка, слова А. М'ястківського; «Жменька сонця»; музика Б. Фільц, слова Й. Фиштика; «Лелека» музика Ю. Рожавської, слова Д. Павличка; «Зимові дні» музика А. Кос-Анатольського, слова С. Жупанина та народні пісні в обробці українських композиторів з супроводом: «Думи мої» слова Т. Шевченка, обробка М. Вериківського; «По діброві вітер віє» слова Т. Шевченка, обробка Г. Верьовки; «Тихо над річкою» обробка І. Захаржевського та ін.

У вокальній роботі студентам необхідно було стежити за інтонацією та звуковеденням, якістю тембрального звучання, виразним фразуванням, динамічністю та емоційною насиченістю у відтворенні художньо-образного змісту музики. Щоб регулювати дії вокаліста, студентам необхідно було добре готуватися до проведення такої роботи, досконало знати обраний музичний матеріал, щоб вчасно реагувати на виникаючі труднощі та педагогічні ситуації, котрі потребують педагогічного регулювання. Після проведення таких видів роботи майбутнім учителям пропонувалося скласти рефлексивний самозвіт.

Як виявилось, таке завдання викликало значні труднощі. Студенти, у переважній більшості, називали недоліки у вокальному виконанні розучуваного твору, при цьому мало усвідомлювали свої власні дії та необхідність самоконтролю і саморегулювання у процесі вокального навчання. Серед власних недоліків респонденти називали: надмірне хвилювання, емоційну «відстороненість» від художнього образу твору, складність у виокремленні основних аспектів роботи з вокалістом тощо. Усунення цих та інших перешкод у роботі майбутнього вчителя музики потребує цілеспрямованої педагогічної роботи та набуття власного досвіду практичної діяльності майбутнім фахівцем.

За узагальненими результатами педагогічного діагностування когнітивно-рефлексивного компоненту здатності до саморегулювання майбутнього вчителя музики було виявлено три рівні оволодіння вокальними прийомами виконавства та ступенем їх усвідомленого сприйняття, а саме: *низький рівень*, що проявлявся у певній емоційній реакції на вокальну музику, захопленості виконавським процесом. Однак відсутність усвідомленого сприйняття власних дій вимагало постійного керівництва процесом виконання з боку викладача. Елементарні навички рефлексивного усвідомлення своїх музичних та

педагогічних дій не забезпечують необхідної саморегуляції педагогічних ситуації у процесі роботи з вокалістом. Такий рівень зафіксовано у 37% респондентів.

Середній рівень оволодіння вокальними прийомами виконавства та ступенем їх усвідомленого сприйняття майбутніми учителями музики було визначено на основі достатнього прояву показника уміння рефлексивно аналізувати результати власної виконавської діяльності, усвідомлення основних аспектів художньо-образного змісту виконуваних творів. Достатній самоконтроль власних виконавських дій забезпечував певну самостійність у розумуванні та виконанні музичних творів. Однак значних труднощів студенти зазнавали у регулюванні педагогічних ситуацій, не усвідомлювали власних недоліків педагогічної роботи, що негативно позначалося на саморегуляції педагогічних дій. Таких респондентів виявлено 51%.

Високий рівень оволодіння вокальними прийомами виконавства та ступенем їх усвідомленого сприйняття майбутніми вчителями музики передбачав адекватність емоційного реагування та глибоке усвідомлення змісту виконуваних вокальних творів; захоплення вокальною виконавською діяльністю. Розуміння особливостей вокальної роботи поєднувалося із сформованістю вокальних умінь та навичок. Студенти усвідомлювали мету конкретного виду вокальної роботи і контролювали свої власні виконавські та педагогічні дії у роботі із вокалістами. Вчасно і адекватно реагували на зміну педагогічних ситуацій, усвідомлюючи важливість необхідних педагогічних дій. Високий рівень зафіксовано у 12% досліджуваних.

Для підтвердження отриманих результатів та більш повного уявлення про рівні сформованості здатності до саморегулювання майбутнього вчителя музики було проведено наступний етап констатувального діагностування, який став логічним продовженням попередніх етапів дослідно-експериментальної роботи. На цьому етапі, за даними експертів, до високого рівня прояву даного показника було віднесено 16% респондентів, які отримали оцінки 10 – 12 балів. Експерти відзначали емоційний вплив респондента, який був у ролі вокаліста-виконавця, його вміння активізувати свою діяльність в процесі сумісного з концертмейстером пошуку виразності виконання музичного твору, креативність у пошуку художньо-сміслових орієнтирів виконання вокального твору. Високий рівень орієнтації студентів на духовно-творчу самореалізацію передбачав наявність широкої мистецької ерудиції студентів, осмислення власного досвіду спілкування з музичними творами та перенесення його на педагогічну роботу, сформованість виконавських умінь та розуміння особливостей їх формування, прагнення до заглиблення у художньо-емоційний зміст музики та до творчої самореалізації у ньому.

До середнього рівня було віднесено респондентів з оцінками 7-9 балів, котрі мали належний запас фахових знань, володіли значним музичним тезаурусом, демонстрували належну вокально-виконавську підготовленість, адекватно оцінювали результати власної діяльності та результати роботи з концертмейстером. Однак, створенню креативного мислення перешкоджало надмірне використання репродуктивних методів роботи, захоплення технічною стороною відпрацювання виконавських деталей вокального твору, недостатність емоційної відкритості, проникнення у глибинну палітру почуттів та переживань музики. Таких респондентів виявлено 56%.

Низький рівень рефлексивного аналізу результатів своєї власної виконавської діяльності зафіксовано у 28 % респондентів. Ці студенти мали певний запас фахових знань, однак використовували їх хаотично, переважно імітуючи вказівки своїх викладачів. Сформованість виконавських умінь не забезпечувала відтворення духовного світу музики та проникнення у його глибину. Використання у роботі переважно репродуктивних методів не створювало атмосфери творчого пошуку, духовного єднання у процесі вокального виконавства.

Узагальнення результатів, отриманих упродовж констатувального дослідження, дало змогу виявити рівні сформованості здатності до саморегулювання у майбутніх учителів музики згідно означених критеріїв та показників та надати їм якісні та кількісні характеристики. Найнижчі показники на всіх рівнях були зафіксовані на виконанні творчих завдань. Оскільки завдання виконавського аналізу і творчої інтерпретації вокального твору –

це комплекс теоретичної фахової обізнаності та практичних умінь і навичок. Можна передбачити, що актуальний рівень фахових знань і практичного досвіду, який необхідно переводити у творче виконавство, дуже обмежені, або у процесі навчання майбутніх учителів музики не приділяють достатньої уваги й не навчають систематизувати і синтезувати їх з подальшою творчою інтерпретацією.

Низький рівень сформованості здатності до саморегулювання характеризується розгалуженістю мотивів навчальної діяльності студентів, відсутністю їх спрямування на пізнання духовної сутності музичного мистецтва, вивчення вокальної музики пов'язується, передусім, з виконанням навчального плану. Студенти не вбачають для себе привабливим здійснювати у майбутньому музично-виконавську роботу в школі, організовуючи діяльність дитячого вокального колективу. Емоційні реакції на вокальну музику носять поверховий і стихійний характер. Студенти не заглиблюються у глибинний зміст мистецьких творів, захоплюючись переважно виконавсько-технічним процесом. Недостатність сформованості усвідомленого сприйняття власних вокально-виконавських дій вимагає постійного керівництва виконавським процесом з боку викладача. Елементарні навички рефлексивного усвідомлення своїх музичних та виконавських дій не забезпечують необхідної саморегулювання виконавських ситуацій у процесі роботи з вокальним твором. У практичній роботі студенти використовують переважно репродуктивні методи, що не забезпечує створення атмосфери творчого пошуку, духовного єднання з музикою. Таких респондентів виявлено 38,5 %.

Середній рівень сформованості здатності до саморегулювання передбачає наявність умотивованості набуття співацьких умінь та навичок, що пов'язується з бажаннями пізнавати зміст музичних творів, орієнтацією на високохудожні зразки музики, об'єктивний її аналіз. Адекватність розуміння змісту музичних творів ґрунтується на авторитетних висловлюваннях критиків, мистецтвознавців, педагогів. У музичній діяльності превалюють способи раціонального мислення, орієнтація на логічну сторону осягнення музики. Достатній самоконтроль власних виконавських дій забезпечує певну самостійність у розучуванні та виконанні музичних творів. Однак значних труднощів студенти зазнавали у регулюванні виконавсько-педагогічних ситуацій, мало усвідомлювали наявність власних недоліків вокально-педагогічної роботи, що негативно позначалося на умінні рефлексивно аналізувати власні виконавські дії. Належний запас фахових знань, володіння значним музичним тезаурусом, виконавська підготовленість сприяє адекватному оцінюванню результатів власної діяльності та результатів роботи над вокальним твором. Однак, усвідомленому сприйняттю перешкоджає надмірне використання репродуктивних методів роботи, захоплення технічною стороною відпрацювання виконавських деталей музичного твору, недостатність емоційної відкритості, проникнення у глибинний світ почуттів та переживань музики у процесі вокальної роботи. Таких респондентів виявлено 50,8 % від загальної кількості майбутніх фахівців.

Високий рівень сформованості здатності до саморегулювання передбачає синтез думок і почуттів, інтегральну єдність емоційних і раціональних актів пізнання духовної сутності музики, здатність студентів до відчуття неповторного морально-естетичного впливу вокальної музики на особистість. Емоційна захопленість процесом виконання поєднується з усвідомленням необхідності розвитку раціонального мислення та опануванням виконавської техніки. Студенти прагнуть пізнавати музичну культуру світу як духовну скарбницю, осмислено ставляться до вивчення художнього змісту творів вокальної музики, відчуючи активно-перетворювальну дію музики у розвитку власного внутрішнього світу та розуміють величезне виховне значення музики у формуванні духовного світу підростаючого покоління. Розуміння особливостей вокальної роботи поєднується із сформованістю вокальних умінь та навичок. Студенти усвідомлюють мету конкретного виду вокальної роботи і контролюють свої власні виконавські та педагогічні дії у роботі із солістами. Вчасно і адекватно реагують на зміну педагогічних ситуацій, усвідомлюючи важливість необхідних вчасних педагогічних дій. Мистецька ерудиція студентів, прагнення до осмислення власного досвіду спілкування з музичними творами, сформованість виконавських умінь та розуміння особливостей їх формування забезпечує заглиблення у художньо-емоційний зміст музики, оригінальне

трактування вокальних творів, здатність до усвідомленого сприйняття міри оволодіння вокальними вміннями та навичками та оцінне ставлення до них. Високий рівень сформованості здатності до саморегуляції виявлено у 10,7 % респондентів. За отриманими діагностичними даними на цьому етапі домінує середній рівень сформованості здатності до саморегулювання майбутніх учителів музики у процесі вокального навчання.

Література

1. Миславский Ю. А. Саморегуляция и творческая активность личности /Ю.А.Миславский // Вопр. психол. 1988. -№3. - С.71-78.
2. Петрушин В.И. Музыкальная психотерапия. /В.И. Петрушин. –М.: Владос, 1999. – 175 с.
3. Цагарелли Ю.А. Процессы самоорганизации, самоуправления и саморегуляции в музыкальной деятельности /Ю.А. Цагарелли //Теоретические и прикладные исследования психической саморегуляции: Тез. докл. науч. конф. - Казань, 1982. - С.11-13.

УДК 378.011.3-051:780.616.432

Чжан Їфу

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО СПРИЙНЯТТЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПАННОГО НАВЧАННЯ

В статтє представлено теоретическое обоснование педагогических принципов формирования художественно-образного восприятия будущих учителей музыки в процессе фортепианного обучения.

Ключевые слова: *художественно-образное восприятие, инструментально-исполнительская подготовка, художественно-слуховые представления, ассоциации, моторно-двигательные ощущения.*

The article provides the theoretically justified educational foundations for developing preservice music teachers' artistic image sensitivity in the course of piano training coursework.

Keywords: *artistic image sensitivity, instrumental performance training, artistic and acoustic perception, motor sensation*

Адекватне сприйняття художньо-образного змісту музичних творів є одним з основних аспектів успішної реалізації навчальної та майбутньої професійної діяльності учителів музики в школі. Проблемі формування художньо-образного сприйняття особистості в процесі спілкування з явищами музичного мистецтва завжди приділялась значна увага науковців. Так, Л. Арчажнікова вказувала на важливість розвитку сприйняття мистецтва як однієї з професійних якостей учителя музики; Б. Теплов розглядав сприйняття музичного образу як активну діяльність, якої треба навчати [1]; О. Рудницька визначила структуру художнього сприйняття та етапи його формування у майбутніх учителів музики [4]; Л. Рапацька досліджувала даний феномен як компонент художньої культури особистості [6].

Розглядаючи сприйняття музики як складну художню діяльність учителя музики, науковці підкреслюють, що воно реалізується у різних формах музичної діяльності. Однією з таких форм є слухання музики. Спостереження показують, що уміння активно і творчо сприймати музику під час слухання – запорука її адекватного розуміння та переживання. Іншим видом реалізації художнього сприйняття образного змісту музики виступає музично-виконавська діяльність (гра на інструменті, сольний, ансамблевий, хоровий спів) майбутнього вчителя музики.

Будучи пізнавальним процесом, художнє сприйняття виступає необхідною передумовою будь-якої, в тому числі психічної діяльності учителя-музиканта, оскільки воно торкається таких форм чуттєвої та інтелектуальної діяльності, на які майбутній вчитель музики повинен спиратися у вирішенні професійних завдань. Саме адекватне сприйняття художньо-образного змісту музичного твору лежить в основі розвитку спеціальних